

jud, täplised ic. Wäga harwa saab partide juures täitsa muste mune näha. Mitte kogemata ega inimese silmarõõmuks ei ole aga nii mitmete linnu tõugude munad nii imelisel viisil wõrmitatud ja kirjutatud. Sellel on sügaw põhjus ja nõuudmine. Meie näeme, et linnu munad ikka selle järele oma kirja ja karwa saavad, kus tohas nad on. Nende ümber olewad pesa kõrred ja sammal, nende ümber olewad puu tükkised, rohu liblud ja muud asjad ei lasse sagedaste linnu mune sugugi ära tunda, — nii ühte moodi on munad oma ümber olewate asjadega. Ja see on loojast targaste säetud, sest muidu saaksid enam jagu linnu pesi waenlaste läbi ära rikutud. Kes ei ole metsas walge lase otsas wingi pesa näinud! Waata kudas ta ise lase tohustest ja puu samblast, just lase karu nägu, kofku on pununud. Pealt waadata, on munad ja pesa seest poolne külge jäslegi nii petwat puu karwa, et keegi teda otse kobe ehk korraga leida ei wõiks. Sedasama näeme linnulaste pesade juures, mis maapinnale on ehitatud. Linnud, kes walgeid mune munewad (nagu kanad, rööwijad linnud ic.), teewad aga oma pesa sinna, kuhu waenlaste kallale ei saa, ning sellepärast ei ole nende munadel aga ka midagi kirjut karwa tarwis, mis peale tungija silma wõiks petta.

Kus ja kudas saab aga muna selle imeliku mitmesuguse karwa?

Looduse tundja film leiab piagi ära, et need kirjad ja täpid, mis linnu muna põhjuskarwa (sinise, pruuni ic.) peal on, enamiste mustjat, pruunilat, roostekarwa, punalata, kollakat ehk rohelistu karwa on. Need wärwid sündiswad aga punase werewärwi oluse (hämoglobiini) ja sapiwärwi läbi, mis esimesega üht laadi on. Selle teadmise läbi wõtme aga munade kirjutamise sündimise ära seietada. Kuna walgete munade wärw juba tupe teel muna-koore sünnitawale lühawedelitule selka segatud saab, tuleb kirju wärw weresoonte otsalestest, mis tupe seinas lõwewad, walmi koore peale.

Uga ka muna toor ise piab tähele pandud saama. Eht ta küll yudew ja murduw on, siiski on ta suur painumise ja kindluse wõim. Igamees teab, kui raske, jah wõimatu see on, üht otseldi hoitud muna läte wabel katti rusuda. Igamees wõib ise katsuda: Wiska muna niidu eht pehmema muru maa peal nii kõrgele kui sa tahad, ta ei läha maha kulludes mitte katti, waid largab maast weel ülesse, nagu gummist terake.

Teadupärast on, et iga muna mõni aeg pärast munemist kergemaks läbab. Lõõdatse wärskelt munetud muna katti, siis nähtakse, et ta täis on. Lõõdatse wanem muna katti, siis leitakse tema nüris otas tühja ruumi. See tühi ruum sünnib seeläbi, et munast wett ära aurab ja muna pilw end siis kofku tõmbab. Uga kudas saab wee aur nii kindla lubja koore läbi munast wälja?

Wõta tükk muna koort ja lahuta temast sifemine muna naki ära ja hoiu koort wastu walgust, siis näed sa temas õhemaid ja paksemaid kohtasid, augufesi nagu palkasid ic., waatad sa aga suurendamise klaasi läbi muna koore hoolikaste läbi, siis leiad sa temast hulga teefesi ja augufesi, mis seest wälja ja wäljast sisse lähawad, et õhku, mis muna sees, wälimise õhuga wabetada. Need on need linnu muna maja aknakesed. Ja need aknakesed on muna sifu kohta wäga tähtsad. Saawad nad lakiga sinni pandud, siis sureb munas seisaw elu mõne aja järele ära (nii yia kui õht, mis muna tühjas ruumis oli, ära pruugitud sai). Kaabitsetakse aga nua otsaga mõnelt kohalt lakk ära, siis hakkab muna sifu jälle õhku saama ja elutsema. Gauduw lind laseb ka seeläbi õhku munade sisse tungida, et ta ajuti pesa pealt ülesse tõuseb ja ka mune pesas ümber liigutab. — Uga need tubanded muna aknakesed soadawad ka temale sagedaste suurt labju. Seisawad munad suwel kuival ja soojal kohal, nimelt pöönigutel, siis wõiwad nad täitsa ära kuiwada. Niiskematel ja jahedamatel kohtadel ei ole seda mitte karta. Krafuimamise läbi wõib munatoor ka kergeste ärarikutud